

Migráció és emberkereskedelem válság idején - A szíriai konfliktus és a kiszolgáltatottság kapcsolatának dinamikája¹

SZUHAI Ilona²

Az egyén migrációs döntését befolyásoló tényezők többsége a jó kormányzás hiányára, vagyis a gyenge, vagy a nem funkcionáló államokra vezethető vissza. A tanulmány a szíriai válság példáján keresztül azt a problémát veti fel, hogy a válsághelyzetben megvalósuló emberkereskedelemmel kapcsolatban hiányzik az összehangolt nemzetközi fellépés.

Kulcsszavak: migráció, emberkereskedelem, fegyveres konfliktus, államkudarc, Szíria

Az emberkereskedelem olyan összetett jelenség, amelyet társadalmi, gazdasági, kulturális és egyéb tényezők befolyásolnak. Ezek közül több tényező országoként eltérő lehet, azonban vannak közös vonások is. A migrációval kapcsolatosan az egyik ilyen vonás, hogy a potenciális áldozat valamilyen okból vándorolni kényszerül, amit az elkövetők kihasználnak a toborzással, valamint a kezdeti együttműködéssel, amelyet később a kényszerítés vált fel, amikor az áldozat már az ország más régiójába, vagy egy másik országba utazott. Az egyén migrációs döntését befolyásoló tényező lehet a szegénység, az elnyomás, az emberi jogok megsértése, a társadalmi vagy gazdasági lehetőségek hiánya, a konfliktus vagy az instabilitás veszélye és a humánbiztonság hiánya. Az emberkereskedelem növekedését eredményezheti politikai instabilitás, militarizmus, polgári felkelés, belső fegyveres konfliktus és – akár a klímaváltozással összefüggő – természeti katasztrófa is. A destabilizáció és a népesség elűzése növeli a kiszolgáltatottságot a kizsákmányolásra és a visszaélésre az emberkereskedelmen és a kényszermunkán keresztül. Ezek a taszító tényezők (*push factors*) nyomást gyakorolnak az áldozatokra és migrációra készítetik őket.³

¹ A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítószámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgáltatás-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében, *A migráció dinamikája és társadalmi hatásai Ludovika Kutatócsoport* működése során, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

² dr. SZUHAI Ilona tanársegéd, NKE Rendésztudományi Kar, Bevándorlási és Állampolgársági Tanszék
dr. Ilona SZUHAI assistant lecturer, Faculty Member, NUPS Faculty of Law Enforcement, Department of Immigration and Nationality
orcid.org/0000-0002-4200-0100, szuhai.ilona@uni-nke.hu

³ UNODC (2008) 423.

Problémafelvetés és módszertan

Ez a tanulmány azt a problémát veti fel, hogy *a válsághelyzetben megvalósuló emberkereskedelemmel kapcsolatban hiányzik az intézményesített és koordinált megközelítés*. Ebből következően a kormányok és a nem kormányzati szereplők is figyelmen kívül hagyják az emberkereskedelem jelenségét a válsághelyzetekben.⁴ Ritkán tekintik a cselekményt egy válság közvetlen eredményének, ezért a humanitárius válságkezelési tervekben és a stratégiákban sem kap kellő hangsúlyt. A védelem és az azonnali megoldás hiánya növeli az áldozattá válást, különösen az elhúzódó válságokban.⁵ A probléma gyökere, hogy a válságba jutott államok gyengülése vagy kudarca tömeges migrációt és menekülthullámot eredményez. A kényszerből menekülők elsődlegesen a válsággal érintett országgal szomszédos államokba vándorolnak. Ezek az államok azonban – különösen, ha már a válság előtt sem voltak stabil helyzetben – a menekülthullámok terhe miatt gyengülhetnek meg.

A nem működő államok kérdése nem csak lokális probléma. A gyenge vagy bukott államok hatalmi vákuumot hoznak létre, amely regionális válságot generál.⁶ Kevés szó esik a mozgásban lévő személyek biztonságáról,⁷ pedig a kényszer hatására otthonukból elmenekülők nemcsak a hazájukban válnak kiszolgáltatottá, hanem azokban az országokban is, ahol védelmet keresnek. Helyzetük még súlyosabb, ha már a válságmentes időben is bizonytalan volt a jogi státuszuk.⁸ A migrációs döntést kiváltó okok jellemzően minden egyes személy esetében összetettek, így az önkéntes és kényszerű migráció közti különbségtétel sok esetben nehézséget okoz.⁹ A hatóságok feladatát ezért nehezíti az emberkereskedelem áldozatainak kiszűrésében, hogy vegyes migrációs áradatok jellemzik a mai vándorlásokat. Ez azt jelenti, hogy az emberek eltérő okokból vándorolnak, eltérő szükségleteik vannak, lehetnek menekültek, csempészt migránsok és emberkereskedelem áldozatai, akik gyakran ugyanazokat az útvonalakat és közlekedési eszközöket veszik igénybe a vándorlás során.¹⁰

A migránsok és menekültek¹¹ példa nélküli áradata Európába 2015 elejétől rávilágított arra a nehézségre, hogy a vándorlók között fel kell ismerni az emberkereskedelem áldozatait. Néhány ilyen személyt beazonosítottak azok között, akik a szíriai polgárháború elől menekültek, viszont sok migráns útközben Európa felé vagy a megérkezést követően kiszolgáltatott maradt az emberkereskedelemmel szemben. A lezárt emberkereskedelmi ügyek korlátozott száma talán nem jelzi a probléma nagyságát, hiszen

⁴ IOM (2015) 8.

⁵ IOM (2015) 10.

⁶ Rada (2006) 7.

⁷ Hautzinger (2016) 9.

⁸ UNODC (2016) 18.

⁹ Klenner (2016) 51.

¹⁰ UNODC (2016) 18.

¹¹ UNHCR (2016): Az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága nem javasolja, hogy a menekülteket is a migránsok egyik kategóriájaként kezeljék, mert a menekült és a migráns kifejezés összemosása elvonja a figyelmet a menekültek speciális védelméről: a visszaküldés elleni védelem és az engedély nélküli határátlépés miatti büntetés elleni védelem. Az ENSZ menekültekről és migránsokról szóló New York-i Nyilatkozatának címét is ennek megfelelően választották.

az áldozatok nem szívesen fordulnak a hatóságokhoz.¹² Más bűncselekményekhez viszonyítva az emberkereskedelem kevésbé dokumentált, főként válsághelyzetekben nincs mindig megfelelően feltárva a cselekmény a rendelkezésre álló erőforrások hiánya miatt.¹³ Az emberkereskedelmi esetek beazonosítását akadályozzák a definíciós nehézségek, az ismeretek hiánya,¹⁴ illetve az emberkereskedelem és más kizsákmányolási formák elkülönítésének nehézségei.¹⁵

Európa rendkívül túlterhelt menedékjogi rendszere szintén nehézségeket okozott a hatékony beazonosító és szűrőintézkedések alkalmazása szempontjából. A migránsok és a menekültek sok bűncselekmény áldozatává válnak, beleértve a kényszerítést, a szexuális erőszakot és az emberkereskedelmet is. A nők, a kísérő nélküli kiskorúak és azok a személyek, akiknek elutasították a menedékjogi kérelmét különösen kiszolgáltatottak az emberkereskedelemmel szemben.¹⁶

A nemzetközi védelmi rendszerben is előfordulnak problémák. A Globális Védelmi Klaszter a szervezetek közötti globális szintű szakpolitikai tanácsadást és a koordinációt biztosítja és a belső menekültek és más válsággal és természeti katasztrófával érintett populáció védelmével foglalkozik.¹⁷ Az emberkereskedelem néhány formája a védelmi klaszter rendszeréhez tartozik, azonban az emberkereskedelmet mint súlyos emberi jogi következményekkel járó speciális bűncselekményt, valamint a kizsákmányolás sajátos populációt érintő egyes formáit nem fedi le ez a rendszer, így komoly védelmi joghézagot eredményez a válsághelyzetekben.¹⁸ A joghézag miatt nincs lefedve a munkacélú kizsákmányolás, a kényszerkoldulás, a rabszolgaság, a megrekedt migránsok kizsákmányolása, a megrekedt migránsok vagy migráns munkavállalók elrablása, a migránsok elrablása váltságdíjért, a diszkriminált kisebbségek kizsákmányolása és a szerveltávolítás.¹⁹

A tanulmány nemzetközi dokumentumok, közelmúltban készült nemzetközi kutatások, nemzetközi szervezetek jelentései és statisztikai adatai alapján elemzi a migráció, a kiszolgáltatott helyzet és az emberkereskedelem összefüggéseit válság – különösen fegyveres konfliktus – idején.

Az emberkereskedelem dinamikája válságövezetekben

Az új konfliktusok – államkudarc, terrorizmus, etnikai konfliktus, tömeges migráció, szervezett bűnözés, az erőforrásokért folytatott harc, a kritikus infrastruktúra védelme, a tömegpusztító fegyverek terjedése és a környezetromboló gazdasági fejlődés – közül

¹² USA Department of State (2016) 21.

¹³ IOM (2015) 11.

¹⁴ IOM (2015) 3.

¹⁵ Windt (2015) 245.

¹⁶ USA Department of State (2016) 21.

¹⁷ A Globális Védelmi Klaszter (Global Protection Cluster) 2005-ben jött létre a humanitárius reformfolyamat részeként. A klaszter az ENSZ-szervezetek, nem kormányzati szervezetek és nemzetközi szervezetek hálózata, amelynek vezető szervezete az UNHCR.

¹⁸ IOM (2015) 33.

¹⁹ IOM (2015) 34.

több már a hidegháború előtt is létezett. A XXI. század globális biztonsági kihívásai azonban intenzívebben jelentkeznek, mint bármely korábbi probléma.²⁰

A fegyveres konfliktusok fokozzák az emberkereskedelem kockázatát. Egy válsághelyzet gyakran a kormány, az igazságszolgáltatási rendszer, a munkaerőpiac és a közösségi támogató rendszer meggyengülésének eredménye. Válságmentes időszakban ezek a rendszerek védelmet nyújtanak az állampolgároknak a katasztrófákkal és a bűncselekményekkel szemben, beleértve az emberkereskedelmet is. A jog uralmának gyengülése, illetve a humánbiztonság hiánya menekülésre kényszeríti az embereket. Válságövezetekben a magas munkanélküliség, az otthontalanná válás, a korlátozott szociális szolgáltatások, valamint a gyenge rendészeti jelenlét erősíti ezt a kényszerhelyzetet, amit így az emberkereskedők ki tudnak használni.²¹

A politikai intézményrendszer stabilitása, vagyis a jó kormányzás a fenntartható politikai, gazdasági és társadalmi fejlődés előfeltétele. A kudarcot vallott államok elsődleges ismérve, hogy valamilyen zavar következtében a politikai szektor működésképtelenné válik, ami az összes többi szektorra is hatással van.²² Rotberg szerint az erős államok ellenőrzésük alatt tartják a területüket és teljes körűen, magas színvonalon szolgálják a közjót. A „gyenge államok” jellemzője az etnikai, vallási vagy más közösségek közötti feszültség, ami még nem, vagy nem teljesen vált nyíltan erőszakossá. A „kudarcot vallott államokat” jellemző polgárháborúk oka az etnikai, vallási vagy más közösségek közötti ellenségeskedésben gyökerezik. Az ilyen államokban növekszik a bűnözés és az erőszak, a bűnbandák uralják az utcákat, a fegyver- és a kábítószer-kereskedelem általánossá válik, a rendvédelmi szervek megbénulnak.²³

A fegyveres konfliktus megteremtheti a büntetlenség légkörét, amely felbátorítja az emberkereskedőket, hogy zsákmányul ejtsék a kiszolgáltatott népeiséget. A nők, a gyermekek, a migránsok és a belső menekültek esetében a legnagyobb az esély arra, hogy emberkereskedelem áldozatává váljanak a válságövezetekben. A terroriszervezetek elrabolják és szexrabszolgaságba kényszerítik a nőket és a gyermekeket, vagy gyerekkatonákat toboroznak.²⁴ Maga a konfliktus teszi lehetővé a növekvő kriminalitást és a kizsákmányolást. Az államkudarc, vagyis a rossz kormányzás, az etnikai, vallási törésvonalak mentén mélyen megosztott társadalom, a növekvő jövedelemkülönbség kedvez a szervezett bűnözés és a terrorizmus összefonódásának.²⁵ Néhány fegyveres csoport a civil lakosságot árucikknek tekinti. Ezt a szír és az iraki nők elrablása és a velük való kereskedelem is bizonyítja.²⁶

Az emberkereskedelemmel kapcsolatos számos kockázati tényező hasonló a válsághelyzetekben és a válságmentes időszakokban. A válságok azonban további speciális veszélyeket jelentenek, amelyek attól függően változnak, hogy fegyveres konfliktusok,

²⁰ Rada (2006) 1.

²¹ USA Department of State (2016) 32.

²² Rada (2006) 6.

²³ Rotberg (2003) 5.

²⁴ USA Department of State (2016) 32.

²⁵ Rada (2006) 5.

²⁶ UN Security Council (2016) 3.

természeti katasztrófák vagy elhúzódó válsághelyzetek idézik-e elő. Az emberkereskedelem eltérően alakulhat ki különféle válságtípusok esetében, a Nemzetközi Migrációs Szervezet (*International Organization for Migration – IOM*) azonban összegyűjtött néhány hasonlóságot:²⁷

- A jog uralma lerombolása és az intézményrendszerek összeomlása, a bűncselekmények elterjedése, a tisztségviselők korrupciója és mentessége figyelhető meg ezekben a válságokban.
- Több nagy válság jellemzője a gazdasági lehetőségek hiánya, így a válsággal érintett népesség kockázatos túlélési stratégiákat választ. Mindez növeli az emberkereskedelemmel szembeni kiszolgáltatottságot.
- A bűnszervezetek alkalmazkodhatnak az új helyzethez, új áldozatokat céloznak meg új helyszíneken, mint a menekülttáborok, tranzitpontok vagy olyan helyi közösség körében, amely nagy mobil populációt fogad be.
- Az olyan tradíciók, mint a korai vagy kényszerházasság gyakoribbak válság idején, ami bizonyos körülmények között emberkereskedelemhez vezethet.

Függetlenül a válság típusától a belső menekültek szállásai, a menekülttáborok, valamint a vándorlás közben megrekedt migránsok befogadó helye az olcsó munkaerőt és szexuális szolgáltatásokat kereső emberkereskedők és bűnszervezetek új áldozatainak gazdag forrását jelentik. Ezért az emberkereskedők elsődleges célpontjai ezek a menekülttáborok. A sebezhető, otthontalan személyek koncentrációja, összekapcsolva a biztonság, a szolgáltatások és a felügyelet hiányával ideális helyszínt teremt az emberkereskedők működéséhez. Az is előfordulhat, hogy a régóta működő táborokban kapcsolatot tudnak létesíteni a korrump tábori alkalmazottakkal és ki tudják alakítani a kereskedői kört.²⁸

A fegyveres konfliktusok és a humanitárius válságok felszínre hozzák azokat a csoportokat, amelyeknél nagyobb az emberkereskedelem áldozatává válás kockázata. A válságok súlyosbítják azokat a tényezőket, amelyek növelik az egyén vagy egy csoport kiszolgáltatottságát az emberkereskedelemmel szemben, mint például a megélhetési nehézségek, a diszkrimináció és a nemi alapú erőszak. Szintén növelik a válságok az aránytalan hatásokat olyan csoportokra nézve, amelyek már eleve hatalom és státusz nélkül léteznek a társadalomban, beleértve a nőket, gyermekeket, migránsokat és a menekülteket.²⁹

Az emberkereskedelem és a válsághelyzetek kapcsolatát érintő nemzetközi lépések közül a következőket emelem ki. Az ENSZ Közgyűlése 2008-ban foglalkozott először a válsághelyzetben létrejövő emberkereskedelemmel. A szervezet arra szólította fel a kormányokat, a nemzetközi közösséget és minden más szervezetet, amely válságokkal, válság utáni helyzetekkel és katasztrófákkal foglalkozik, hogy vegyék figyelembe a nők és a leánygyermek kiemelkedő kiszolgáltatottságát az emberkereskedelemmel,

²⁷ IOM (2015) 3.

²⁸ USA Department of State (2016) 32.

²⁹ UN Security Council (2016) 1.

a kizsákmányolással és a nemi alapú erőszakkal szemben.³⁰ Az ENSZ emberi jogi főbiztosának irodájához tartozó, emberkereskedelemmel, főként a nőkkel és a gyermekekkel foglalkozó különleges jelentéstevő (*Special Rapporteur*) a válságok és az emberkereskedelem kapcsolatával összefüggésben arra szólított fel, hogy tekintsék prioritásnak a válságok elől menekülő emberek védelmét az emberkereskedelem minden formájával szemben.³¹ Az ENSZ Biztonsági Tanácsának közgyűlése 2015 decemberében először rendezett találkozót a válság idején elkövetett emberkereskedelemről. Az elnöki nyilatkozat szerint a terrorszervezetek által fegyveres konfliktus idején elkövetett emberkereskedelem háborús bűncselekményt valósíthat meg.³² Az ENSZ menekültekről és migránsokról szóló New York-i Nyilatkozatában³³ a tagállamok – egyebek mellett – az emberkereskedelem elleni fellépésre is kötelezettséget vállalnak olyan célzott intézkedésekkel, mint az áldozatok beazonosítása, segítése, az otthonukból elűzöttek esetében az emberkereskedelem megelőzése, különös figyelemmel a nők és a gyermekek kiszolgáltatottságára. Az IOM elemezte az emberkereskedelem, a kizsákmányolás és a válsághelyzet kapcsolatát. A nemzetközi szervezet azt javasolja, hogy az emberkereskedelem elleni tevékenység már a válságok kialakulásakor kezdődjön meg.³⁴

A kiszolgáltatott helyzet mint az emberkereskedelemhez vezető út

Az amerikai külügyminisztérium emberkereskedelemről szóló 2016. évi jelentése megállapítja, hogy a jelenség minden országot érint, és a közös tényező a modern rabszolgaság minden formájában az áldozat kiszolgáltatottsága a kizsákmányolással szemben. Társadalmi, kulturális és gazdasági stratégiák kirekeszthetnek vagy diszkriminálhatnak egyéneket és csoportokat, mert szegények, szellemi vagy testi fogyatékkal élnek, illetve a nemük vagy származásuk miatt. Egyes emberek a bizonytalan jogi helyzetük, vagy nyelvi akadályok miatt nem tudják igénybe venni az egészségügyi és a jogi szolgáltatásokat, továbbá a válsághelyzetben lévő közösségek és a gyermekek nem képesek megvédeni magukat. Az emberkereskedők ezeket a hátrányokat használják ki. Céljuk, hogy kizsákmányolják és rabszolgasorba kényszerítsék az áldozataikat, motivációjuk az alacsony kockázat és az óriási profit, a kereslet garantált. Azokra vetik ki a hálójukat, akikre a biztonság és a lehetőségek hiánya jellemző, kényszerítik vagy megtévesztik, hogy ellenőrzésük alá vonják őket, majd profitáljanak a kikényszerített szolgáltatásból.³⁵

Az emberkereskedelemmel összefüggésben a kiszolgáltatottság meghatározására nincs világos, egyetemes definíció. A kiszolgáltatottságot ebben az értelemben először 2000-ben a palermói jegyzőkönyvben³⁶ használták, ahol a kiszolgáltatott helyzettel

³⁰ IOM (2015) 10.

³¹ UN Security Council (2016) 1.

³² UN Security Council (2015) 1.

³³ New York Declaration for Refugees and Migrants.

³⁴ UN Security Council (2016) 2.

³⁵ USA Department of State (2016) 8.

³⁶ Az ENSZ nemzetközi szervezett bűnözés elleni egyezményéhez kapcsolódó jegyzőkönyv az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről.

való visszaélést az emberkereskedelem egyik eszközeként határozták meg. Általánosságban a kiszolgáltatottság egy személy vagy egy csoport kiemelkedő érzékenységre vonatkozik, hogy áldozattá váljon olyan tényezők miatt, amelyeket az emberkereskedők ki tudnak használni.³⁷ A jegyzőkönyv elismeri a kapcsolatot a kiszolgáltatottság és az emberkereskedelem között és arra ösztönzi az államokat, hogy hozzanak intézkedéseket azoknak a tényezőknek az enyhítésére, amelyek kiszolgáltatottá teszik az egyéneket az emberkereskedelemmel szemben, beleértve a szegénységet, a gazdasági fejletlenséget és az egyenlő esélyek hiányát.³⁸ A nemzetközi védelmet kérelmezők befogadására vonatkozó szabályok megállapításáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2013/33/EU irányelve szerint a kiszolgáltatott helyzetben lévő személyek a következők: „a kísérő nélküli kiskorúak, a mozgássérültek, az idősek, a várandós nők, a kiskorú gyermeket egyedül nevelő szülők, az emberkereskedelem áldozatai, a súlyos betegségben szenvedő személyek, a mentális zavarokkal küzdő személyek, valamint a kínzás, nemi erőszakon vagy a pszichikai, fizikai vagy szexuális erőszak más súlyos formáján átesett személyek...”

Az emberkereskedelem áldozatai

Az emberkereskedelem fogalmának bővülésével az áldozatok köre is változott. Kezdetben egyértelműen a nők és a leánygyermek, később a fiúgyermek is az áldozatok közé tartoztak. Az áldozattá válás kockázata mindkét nemre kiterjed, azonban a többségük nő, illetve leánygyermek a kommersziális szexuális kizsákmányolás célú emberkereskedelem esetén.³⁹ A férfiak és a fiúgyermek főként a munkacélú kizsákmányolás, a kényszertoborzás és a megtévesztő csempészési gyakorlat áldozatai.⁴⁰ Válság idején a kockázatnak kitett személyi körhöz tartozhatnak az irreguláris migránsok, a migráns munkavállalók, a tranzitmigránsok, a menekültek, akik közvetlenül, vagy a tranzitálás során a válság csapdájába estek, valamint a migráns munkavállalók hátrahagyott családtagjai, a belső menekültek, illetve a helyi lakosság. Meg kell említeni még a vándorló gyermekeket, a női családfős családokat, a családon belüli erőszak, a kizsákmányolás áldozatait, a kisebbségeket és a diszkrimináció áldozatait, valamint az olyan személyeket, akik a nemük, életkoruk, társadalmi, gazdasági vagy politikai körülmények miatt kiszolgáltatottak.⁴¹

A válsághelyzet miatt megrekedt, nehéz helyzetben hagyott migránsok (*stranded migrants*) kategóriájába olyan harmadik országbeli állampolgárok tartoznak, akik valamilyen konfliktus kirobbanása miatt váltak otthontalanná és a vándorlás során valahol megrekedtek. Rájuk nem vonatkoznak a jelenlegi védelmi eszközök, mivel a nemzetközi szervezeteknek nincs mandátumuk ilyen személyek védelmére. A megrekedt

³⁷ National Rapporteur (2016) 12.

³⁸ USA Department of State (2016) 8.

³⁹ Fehér (2008) 158.

⁴⁰ IOM (2015) 32.

⁴¹ IOM (2015) 32.

migránsok csoportja tipikusan olyan vegyes populáció, amelybe beletartozhat a szabályosan és a szabálytalanul tartózkodó migráns, a munkavállaló, illetve olyan kényszermigráns, aki nem nyújtott be menedékjogi kérelmet. Ezek az emberek nem rendelkeznek megfelelő információval, nyelvismerettel és nem férnek hozzá a nemzeti védelmi és segítségnyújtási rendszerhez.⁴² A válság miatt megrekedt migránsok nemzetközi és nemzeti védelmi joghézag miatt válhatnak rendkívül kiszolgáltatottá, hiszen nem tartoznak a nemzetközi védelmet biztosító dokumentumok hatálya alá, valamint a nemzeti válságkezelési stratégiák sem tartalmazzák rájuk vonatkozó intézkedéseket.

Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bünmegelőzési Hivatala (*United Nations Office on Drugs and Crime – UNODC*) arra hívta fel a figyelmet, hogy az emberkereskedelem áldozatai, a nemzetközi migránsok, a menekültek és a csempészett migránsok kategóriái között vannak átfedések és eltérések.

Átfedések

Az emberkereskedelem áldozatai lehetnek nemzetközi migránsok – akik érkezhettek csempészés útján – és lehetnek menekültek is. A migránsok és a menekültek, akiket becsempésztek egy célországba szintén kiszolgáltatottak a kizsákmányolás szempontjából a lehetőségek hiánya és a csempészéssel kapcsolatos költségek miatt. Amennyiben az emberkereskedelem más elemei is jelen vannak – eladás, megvásárlás, elcsérelés, ellenszolgáltatásként átadás vagy átvétel –, a kizsákmányolás az emberkereskedelem áldozataivá teszi őket.

Különbségek

Az emberkereskedelem nem minden áldozata nemzetközi migráns, menekült vagy csempészett migráns. Míg az emberkereskedelem olyan bűncselekmény, amely egy személy kizsákmányolását célozza, aki lehet migráns is, addig a migránsok csempészése mindig határon átnyúló cselekmény és nem tartalmazza a migráns kizsákmányolását.⁴³

A szíriai konfliktus és az emberkereskedelem kapcsolata

A fegyveres konfliktusok és a humanitárius katasztrófák elől menekülő emberek rendkívül kiszolgáltatottak az emberkereskedelemmel szemben, mialatt biztonságot és védelmet keresnek. A kényszer nyomására veszélyes migrációs döntéseket hozhatnak. Ez a folyamat kísérhető figyelemmel a szíriai válság szakaszaiban is.

Szíriában zajló konfliktus 2011 márciusa óta üldöz el gyermekeket, nőket és férfiakat az otthonukból. A szíriai válság a hetedik évebe lépett és a civileknek még mindig viselniük kell a válság nehezét, a példátlan szenvedést, rombolást és az emberi élet

⁴² Zetter (2015) 12–13.

⁴³ UNODC (2016) 17.

semmibe vételét. A becslések szerint 13,5 millió embernek van szüksége humanitárius segílyre Szíria területén, akik közül 3,9 millió ember nehezen megközelíthető helyeken tartózkodik. Az alapvető infrastruktúra – többek között iskolák és kórházak – lerombolása, a fizetőeszköz leértékelése, a szankciók hatása, az élelmiszerárak növekedése, az üzemanyag, az elektromos áram és a tiszta víz hiánya már eddig is óriási áldozatokat követelt a szíriai családok és közösségek többségétől az egész országban. 2016-ban sem csökkent az otthonukból elűzöttek száma, naponta átlagosan 5000 ember vált otthontalanná. 2011 óta a lakosság több mint fele kényszerült elhagyni otthonát. A belső menekültek számát 6,3 millióra becsülik, a szomszédos országokban több mint 4,9 millió szíriai menekültet regisztráltak, Európában pedig összesen 1,2 millió szír állampolgár kért menedéjogot.⁴⁴ A háború és az otthonuk elhagyása tovább súlyosbította a már a háború kitörése előtt Szíriában élő migránsok és menekültek nehéz helyzetét, amely 2011 előtt is bizonytalan volt. Ezek közé tartoznak a szíriai palesztin menekültek, az iraki menekültek, a hontalanok és más menekültek, különösen az afgánok, szudániak és a szomáliak, valamint a dél-ázsiai, dél-kelet-ázsiai és a kelet-afrikai háztartási alkalmazottak.⁴⁵

A Nemzetközi Migrációs Politikát Kidolgozó Központ (*International Centre for Migration Policy Development – ICMPD*) kutatása⁴⁶ a konfliktus emberkereskedelemeire gyakorolt hatásait vizsgálta Szíriában és a szomszédos országokban nagy hangsúlyt fektetve az otthontalanná vált szír emberek kiszolgáltatottságára. A tanulmány megállapította, hogy az elmúlt években növekedett az emberkereskedelem szír áldozatainak száma a Közel-Keleten. A válság 2011-es kezdete óta az emberkereskedelmi esetek száma lényegesen növekedett, ugyanakkor az áldozatok gyakran nem tettek feljelentést. A jelenség súlyosságát az IOM felmérése is alátámasztotta, amelyet a vegyes migrációs csoportokról végzett 2015 decembere és 2016 márciusa között a nyugat-balkáni útvonalon. A felmérésben részt vett 2385 személy több mint hét százaléka számolt be legalább egy embercsempészéssel vagy más kizsákmányolással kapcsolatos esetről, amelyet az útja során tapasztalt. A szír állampolgárok között ez az arány közel 9% volt.⁴⁷

Az ICMPD kutatása szerint az emberek gyakran azért válnak emberkereskedelem áldozatává, vagy azért zsákmányolják ki őket, mert nem képesek saját alapszükségleteiket kielégíteni. Ez különösen igaz válságok és elhúzódozó fegyveres konfliktusok idején, hiszen a segítségnyújtók is nehezen tudják elérni a nélkülözhető célcsoportokat. A szíriai menekülteket befogadó országokban a legális tartózkodással és a legális munkavállalás lehetőségével kapcsolatos nehézségek rontják a helyzetet.⁴⁸

A szomszédos országokba menekült személyek jogi helyzetével összefüggésben az ICMPD kutatása érdekes megállapításokat tett. A feltárt esetek többségében az emberkereskedelem nem magához a migrációs mozgáshoz kapcsolódó határon átnyúló

⁴⁴ O'Brien (2017a) 1.

⁴⁵ Healy (2016) 3.

⁴⁶ Healy (2016) 1.

⁴⁷ UNODC (2016) 61.

⁴⁸ Healy (2016) 3.

jelenség volt. Sok esetben az emberkereskedelem folyamata abban az országban kezdődött, ahová a válságövezetből az emberek elmenekültek és védelmet kerestek. Ezekkel az áldozatokkal még akkor is kereskedtek a befogadó országban vagy a régió más országaiban, miután nemzetközi védelemben részesültek.⁴⁹ Az emberkereskedelem nem csak a jól szervezett bűnözői csoportokra jellemző. A kizsákmányolás leggyakrabban alacsonyabb szinten valósul meg, ugyanis azok az emberek, akik nem tudják biztosítani saját maguk és családjuk részére a megélhetést, a lakhatást, valamint az alapvető szolgáltatások igénybevételét, kétségbeesésükben odáig juthatnak, hogy saját családtagjaikat használják ki. Az elhúzódó válsághelyzetben és a menekültválságban a gyermekvédelmi kérdések is a felszínre kerülnek, hiszen a gyerekek kimaradnak az iskolából, születéskor nem kerülnek be a népesség-nyilvántartásba, ezért esetükben nagyobb a kockázata annak, hogy emberkereskedelem áldozatává válnak.⁵⁰

Az ICMPD kutatásában vizsgált országok – Irak, Jordánia, Libanon és Törökország – közül egyik sem alkalmazza a menekültek helyzetéről szóló 1951. évi genfi egyezmény által meghatározott „menekült” definíciót azokra a személyekre, akiket a szíriai háború üzött el otthonukból. Ez azt jelenti, hogy a Szíriából menekülőkre sajátos eseti szabályok vonatkoznak, amelyek a háború kitörése, vagyis a kényszerszermigrációs áradat előtt, vagy annak ideje alatt léptek hatályba. A menekültek helyzetének összetettségét befolyásolta maga a háború és az erőszak, valamint az a jog- és intézményrendszer, amelyben meg kellett alapozniuk a jogi helyzetüket a régió befogadó országaiban, munkát és jövedelmet kellett szerezniük, hozzá kellett jutniuk a humanitárius segélyekhez és a közszolgáltatásokhoz, illetve jogorvoslatot kellett találniuk, amennyiben valamilyen visszaélés áldozatává váltak.⁵¹ A kutatás azt mutatja, hogy a szíreket befogadó szomszédos országok jelentős erőfeszítéseket tettek a menekültügyi helyzet kezelése érdekében, azonban a feltárt eseteket, illetve az emberkereskedelem veszélyének kitettség természetét és mértékét sok tényező befolyásolta. Ezek részben a menekülés nagyságrendjére részben pedig az ország jogi, politikai, infrastrukturális, biztonsági és társadalmi-gazdasági körülményeihez kapcsolódtak.⁵²

A körülmények folytonos és radikális változása miatt a korábban bevált eszközök és módszerek már nem alkalmasak az emberkereskedelem elleni fellépésre. Ezek a változások széles skálán mozognak, a gazdaságitól a mentalitásbeli változásokig, az egészségügyi kockázatok változásain keresztül a szisztematikusan szervezett szexiparig, szexturizmusig, az internet és a telekommunikáció más eszközeinek alkalmazásáig terjednek.⁵³ A szíriai konfliktussal összefüggésben az ICMPD kutatása is arra a megállapításra jutott, hogy az emberkereskedelem megértéséhez általánosan használt klasszikus szervezett bűnözési minta nem illeszkedik az emberkereskedelem, vagy az emberkereskedelem kockázatának kitettség aktuális helyzetéhez. A kizsákmányolás

⁴⁹ Healy (2016) 4.

⁵⁰ Healy (2016) 3.

⁵¹ Healy (2016) 2.

⁵² Healy (2016) 4.

⁵³ Fehér (2008) 168.

és az emberkereskedelem nagyon súlyos formái is előfordulnak, amelyeket magasan szervezett bűnözői hálózatok követnek el. A kizsákmányolás egyes formái – gyermekmunka, a munka vagy szexuális célú gyermekkereskedelem és a koldulás – már a háború előtt is léteztek a vizsgált országokban, azonban most ezekben az esetekben növekedett a szírek részvétele, különösen a szexuális célú kizsákmányolás esetében.⁵⁴

A válság elején a munkavállalókat küldő országok közös erővel próbálták állampolgáraikat evakuálni Szíriából. Valamennyi embert ki tudtak menteni, azonban több ezer migráns munkavállaló – főként irreguláris migráns – rekedt a régióban bizonytalan és potenciálisan életveszélyes helyzetekben.⁵⁵ Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a migránsok és a menekültek mobilitása továbbra is fennmaradt. A régió túlterhelt befogadó országaiban tapasztalt helyzet miatt a menekültek elkezdtek a régió kívüli országokba, különösen Európába vándorolni.⁵⁶ Az utazáshoz szükséges pénz megszerzése, amit a segítőknek és az embercsempészeknek kell fizetni, további kockázatoknak teszi ki a már kiszolgáltatott embereket. Az országon belüli utazás elősegítése, illetve az embercsempészés emberkereskedelemmé fejlődhet.⁵⁷

Az emberkereskedelem korábban rejtve volt a fegyveres konfliktusokban, azonban Szíriában más a helyzet. Ebben a válsághelyzetben különösen riasztó jelenség, hogy az emberkereskedelmet háborús fegyverként⁵⁸ használják, mivel egyes formái közvetlenül a háborúhoz kapcsolódnak. Ezekben az esetekben az Iszlám Állam nevű szervezet emberkereskedelmet folytat szexrabszolgásként, kényszerházasság és a fegyveres konfliktusban történő kizsákmányolás céljából a szíriai háborúban. A szervezet piacot is működtet, ahol a nőket és a gyermekeket árcédulákkal árulják.⁵⁹

Összegzés

A fegyveres konfliktusok nemcsak magát az emberkereskedelem bűncselekményét, hanem az ellene való fellépést is befolyásolják. A szíriai menekülteket befogadó országok a régióban túlterheltek az óriási tömegek miatt, ezért nagyon nehéz megelőzni, hogy a menekültek kiszolgáltatottá váljanak,⁶⁰ hiszen a tömeges bevándorlás gyakran együtt jár illegális migrációs és emberkereskedelmi hálózatok, valamint új, kultúraspecifikus bűnözési formák megjelenésével.⁶¹ Az erőszakhoz való viszony, a fizikai erőszak hierarchiaképző szerepe is különbözhet a kibocsátó és befogadó társadalmakban. Háborús övezetektől érkező bevándorlók gyakran egyfajta erőszakkulturát és radikális hajlamokat hoznak magukkal.⁶²

⁵⁴ Healy (2016) 3.

⁵⁵ IOM (2015) 12.

⁵⁶ Szuhai (2016) 88.

⁵⁷ Healy (2016) 3.

⁵⁸ Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons (2015)

⁵⁹ Healy (2016) 4.

⁶⁰ Healy (2016) 5.

⁶¹ Póczik (2016) 129.

⁶² Póczik (2016) 128.

A válsághelyzetben megvalósuló emberkereskedelemre vonatkozó intézményesített, szabványosított és koordinált fellépés hiánya ellenére számos eszközt és bevált gyakorlatot sikerült összegyűjteni.⁶³ A *Migránsok a válságban lévő országokban* elnevezésű kezdeményezés kifejezetten ennek a kiszolgáltatott helyzetnek a kezelését célozza. Megállapítható, hogy az erőfeszítések szeparáltan működnek, hiszen a védelemre szoruló emberek nem mindig alkotnak egyetlen, jól behatárolható kategóriát. Az emberkereskedelemre, a menekültekre, a migrációra és a gyermekvédelemre vonatkozó szakpolitikák különállása helyett a védelemhez való hozzájárítás szempontjának kellene érvényesülnie. Az ICMPD szerint a Szírián belül menekülő, illetve onnan elmenekült emberek számára az alapvető szükségletekhez és a biztonsághoz való hozzáférésre kell koncentrálni az erőfeszítéseket.⁶⁴

A válsághelyzetekkel kapcsolatban szem előtt kell tartani a jövőt, és fel kell készülni a válságot követő időszakra, hiszen az emberkereskedelem kedvező feltételeket talál a válság utáni helyzetekben is. A rendészeti és az igazságszolgáltatási intézmények hiánya, vagy nem megfelelő működése, az alapvető források hiánya, illetve az a tény, hogy a militarizált társadalmak toleránsabbak a nagyobb erőszakkal szemben, ez mind elősegíti az emberkereskedelmet és növeli a helyi lakosság kiszolgáltatottságát a válság utáni helyzetben.⁶⁵ Az UNODC alátámasztotta, hogy a határokon átnyúló emberkereskedelem az általános migrációs áramlatot követi. Az emberkereskedelem globálisan felfedezett áldozatainak többsége (mintegy 60%-a) migráns volt abban az országban, ahol felfedezték.

Gyakran evidenciaként hivatkoznak arra, hogy az emberkereskedelem a második vagy a harmadik legjövődélmezőbb szervezett bűnözői iparág az illegális kábítószer- és a fegyverkereskedelem után, azonban nincs bizonyíték, vagy igazolható forrás, amely alátámasztaná ezt az állítást. Tény, hogy ezt lehetetlen bizonyítani az illegális kábítószer-, fegyver- és emberkereskedelem rejtett természetéből adódóan. Weitzer megfogalmazása szerint lehetetlen egyáltalán megbecsülni is egy tiltott, rejtett, földalatti gazdaságban az érintett személyek számát, vagy a profit nagyságrendjét makro-(nemzeti és nemzetközi) szinten.⁶⁶ Konkrét szám adatok hiányában is megállapítható azonban az elemzett nemzetközi dokumentumokból, hogy az emberkereskedelem kockázata jelentősen növekszik a menekültek és a migránsok tömeges vándorlása során. A jelenlegi tömeges migrációs mozgalmakkal összefüggésben kibontakozóban van a menekültek kizsákmányolására épülő bűnözői infrastruktúra, amely az emberkereskedelmen, a kereskedelmi szexen és a szexrabszolgaságon keresztül valósítja meg a kizsákmányolást.⁶⁷ Figyelmet kell szentelni ezért a probléma iránti társadalmi érzékenység felkeltésére is.⁶⁸ Az emberkereskedelem szervezett elkövetése, határon átvivő

⁶³ IOM (2015) 26.

⁶⁴ Healy (2016) 2.

⁶⁵ UNODC (2016) 66.

⁶⁶ Weitzer (2014) 13.

⁶⁷ UNODC (2016) 57.

⁶⁸ Fehér (2008) 168.

jellege miatt az ellene való küzdelem folyamatos, komplex és koordinált nemzetközi fellépést igényel.⁶⁹ Az ENSZ részéről megfogalmazott új munkamódszerrel képesek lesznek megszüntetni a kiszolgáltatottságot a válságokkal érintett milliók esetében.⁷⁰ Ez az új munkamódszer a stratégiai prioritásokat mérhető eredményekben kívánja megvalósítani, szem előtt tartva a fenntartható fejlődési célokat is. A nemzetközi erőfeszítéseket támogatná a Globális Védelmi Klaszter kibővítése, valamint a megrekedt migránsok bevonása a nemzetközi védelmi rendszerbe. A kiszolgáltatott helyzet megelőzését elősegítené az államkudarck megelőzése, hiszen a migrációs döntést befolyásoló taszító tényezők nagy része – leegyszerűsítve – a jó kormányzás hiányára vezethető vissza.

IRODALOMJEGYZÉK

2006. évi CII. törvény az Egyesült Nemzetek keretében, Palermóban, 2000. december 14-én létrejött, a nemzetközi szervezett bűnözés elleni Egyezménynek az emberkereskedelem, különösen a nők és gyermekek kereskedelme megelőzéséről, visszaszorításáról és büntetéséről szóló Jegyzőkönyve kihirdetéséről
- Az Európai Parlament és a Tanács 2013/33/EU irányelve (2013. június 26.) a nemzetközi védelmet kérelmezők befogadására vonatkozó szabályok megállapításáról (átdolgozás). Forrás: eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:32013L0033 (2017. 01. 20.)
- Fehér Lenke (2008): Nemzetközi migráció, embercsempészet, emberkereskedelem. In Póczik Szilveszter – Dunavölgyi Szilveszter szerk.: *Nemzetközi migráció – Nemzetközi kockázatok*. Budapest, HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft. 147–176.
- Global Protection Cluster: Forrás: www.globalprotectioncluster.org (2017. 03. 14.)
- Hautzinger Zoltán (2016): *Szemelvények a migráció szabályozásáról*. Pécs, AndAnn.
- Healy, Claire (2016): *How are the war in Syria and the refugee crisis affecting human trafficking?* Forrás: www.icmpd.org/fileadmin/ICMPD-Website/Anti-Trafficking/Policy_Brief_War_in_Syria_affecting_human_trafficking.pdf (2017. 01. 20.)
- IOM International Organization for Migration (2015): *Addressing human trafficking and exploitation in times of crisis*. Forrás: publications.iom.int/system/files/addressing_human_trafficking_dec2015.pdf (2017. 12. 11.)
- IOM: Migrants in Countries in Crisis Initiative. Forrás: micicinitiative.iom.int/ (2017. 03. 31.)
- Klenner Zoltán (2016): A menekültek integrációja Magyarországon. *Belügyi Szemle*, 64. évf. 1. sz. 47–63.
- New York Declaration for Refugees and Migrants. Forrás: www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/71/L.1 (2017. 03. 29.)
- National Rapporteur on Trafficking in Human Beings and Sexual Violence against Children (2016): *Vulnerability up Close. An exploratory study into the vulnerability of children to human trafficking*. Forrás: www.mensenhandelweb.nl/en/system/files/documents/26%20okt%202016/NRM%20-%20Vulnerability%20up%20Close.%20An%20exploratory%20study%20into%20the%20vulnerability%20of%20children%20to%20human%20trafficking%20-%202016.pdf (2017. 03. 14.)
- O'Brien, Stephen (2017a): *Statement to the Security Council on Syria*. Forrás: www.reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/under-secretary-general-humanitarian-affairs-and-emergency-relief-62 (2017. 03. 14.)

⁶⁹ Fehér (2008) 174.

⁷⁰ O'Brien (2017b) 2.

- O'Brien, Stephen (2017b): *Remarks at High Level Workshop – The New Way of Working: Advancing Implementation*. Forrás: reliefweb.int/report/world/under-secretary-general-and-emergency-relief-coordinator-stephen-o-brien-remarks-high (2017. 03. 14.)
- Office To Monitor and Combat Trafficking in Persons: *Modern Slavery as a Tactic in Armed Conflicts*. Forrás: news247worldpressuk.com/2015/12/17/modern-slavery-as-a-tactic-in-armed-conflicts/ (2017. 01. 23.)
- Póczik Szilveszter (2016): Nemzetközi migráció és biztonság az iszlamizmus és a közel-keleti válság tükrében. In: Rajnai Zoltán et al. szerk.: *Tanulmánykötet a 7. Báthory-Brassai nemzetközi multidiszciplináris konferencia előadásaiból, 2. kötet*. Budapest, Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola. 127–131.
- Rada Péter (2006): Átalakuló biztonsági kihívások. Forrás: www.grotius.hu/doc/pub/KZQSCF/rada%20p%C3%A9ter%20%C3%A1talakul%C3%B3%20biztons%C3%A1gi%20kih%C3%ADv%C3%A1sok.pdf (2017. 01. 12.)
- Rotberg, Robert I. (2003): *Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators*. Forrás: www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Failed%20States,%20Collapsed%20States,%20Weak%20States-%20Causes%20and%20Indicators.pdf (2017. 01. 12.)
- Szuhai Ilona (2016): A történelmi hagyományok szerepe a török migrációs politikában. In: *Acta Humana*, 4. évf. 4. sz. 79–90.
- UNHCR United Nations High Commissioner for Refugees (2016): 'Refugees' and 'Migrants' – Frequently Asked Questions (FAQs). Forrás: www.unhcr.org/en-us/news/latest/2016/3/56e95c676/refugees-migrants-frequently-asked-questions-faqs.html (2017. 01. 23.)
- UNODC United Nations Office on Drugs And Crime (2008): *Toolkit to Combat Trafficking in Person*. Forrás: www.unodc.org/documents/human-trafficking/HT_Toolkit08_English.pdf (2017. 01. 23.)
- UNODC United Nations Office on Drugs And Crime (2016): *Global Report on Trafficking in Persons*. Forrás: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/glotip/2016_Global_Report_on_Trafficking_in_Persons.pdf (2017. 01. 12.)
- UN Security Council (2015): Security Council Presidential Statement. 7584th Meeting (PM) SC/12165. Forrás: www.un.org/press/en/2015/sc12165.doc.htm (2017. 01. 12.)
- UN Security Council (2016): Report of the Secretary-General on the implementation of measures to counter trafficking in persons. S/2016/949. Forrás: reliefweb.int/report/world/report-secretary-general-implementation-measures-counter-trafficking-persons-s2016949 (2017. 01. 12.)
- USA Department of State (2016): 2016 Trafficking in Persons Report. Forrás: www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/2016/index.htm (2017. 01. 12.)
- Weitzer, Ronald (2014): New Directions in Research on Human Trafficking. *ANNALS, AAPSS*, No. 653. 6–24.
- Windt Szandra (2015): Az emberkereskedelem jelensége és a fellépés nehézségei. In: Hautzinger Zoltán szerk.: *Migráció és Rendészet*. Budapest, MRTT Migrációs Tagozat. 241–254.
- Zetter, Roger (2015): *Protection in Crisis: Forced Migration and Protection in Global Era*. Forrás: www.migrationpolicy.org/research/protection-crisis-forced-migration-and-protection-global-era (2017. 01. 12.)

ABSTRACT

Migration and Trafficking in Persons in Times of Crisis – Dynamics of the Connection between the Syrian Conflict and Vulnerability

SZUHAI Ilona

The majority of factors influencing the migratory decision of an individual can be rooted in the lack of good governance, the weak or failed states. Through the example of the Syrian crisis, the study points out the absence of a harmonized international approach to trafficking in persons in armed conflicts.

Keywords: *migration, trafficking in persons, armed conflict, state failure, Syria*